

શ્રી ગણેશાય નમઃ

‘કુમળ’

ની
કલમ

પગલું પહેલું

લેખક અને પ્રકાશક
શુક્લ. ‘કુમળ’, કવી. દોશીકી
ઉડે

અમદાલાલ મોતીલાલ

(સર્વ હકકં કૃતિનિ સ્વાધીન છે.)

પહેલી આવૃત્તી

પ્રત ૧૦૦૦

પિંચેકાનં મંડળાલય, નાલાલ મુતીલાલ જોડીયાળાએ છાપ્યું
ખાડીઆ ન્યુંઝે:—અમદાવાદ.

૧૪૬૦૫

મોતી
સંવત ૧૯૮૫
ના માઘ વદી ૯
ને મંગળવાર

મુલ્ય.
રૂ. ૦-૪-૦

હેકાણું
ખીલાતરવાડા
મું. સિંધપુર
(ઉત્તર-ગુજરાત)

ગમલ.

ત્રિવીધી તાપને તોડી, કરે સૌ સૂષ્ણના ઢગલા !

પંચે તવ પ્રીતડી ઝેડી, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

મળે જ્યમ પૂતને માડી, રહ્યમાં પ્રેમ ત્યમ પાડી !

શિખાવે સદ્ગુણો દાડી, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

કલેશોને હટાવે છે, બિમારી પણ મટાવે છે !

ખુશીમાં દિન વટાવે છે, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

દિલાસો દુષ્ણમાં દેતાં, ધરમના મર્મ સૌ દેતાં !

સંસ્વનાં દિલ હરો લેતાં, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

જગત વ્યવહાર ઝેવાને, પુરવનાં પાપ ધોવાને !

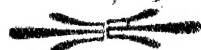
રહ્યનાં અશ્રુ હોવાને, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

સકળ આ જ્ઞાનમય મૂઢી, ખનાવી જે કરે દ્રાઢી !

દિગે અમી વેળુની વૃંટી, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

નકાઈ કોઈથી ફરવા, અમર થઈ સ્વર્ગમાં ફરવા !

અમીરના પાંત હા ? ફરવા, 'કુમળ'ની કલમનાં પગલાં ?

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૬૦૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ કુખીની ડીસી

વિગદ ૬ - ૧

શ્રી સત્યનારાયણની કથા (સમશ્લોકી ગુજરાતીમાં)

દાહર-છંદ.

શ્રીસ્થળ વાશી કુમળઆ, દેવ તણા છે હૃત.
સતનારાયણની કથા, લખવા કરતાં બૂધ.
ગુરુ ગણ શારદને સ્મરે, સ્નેહે નાંમી શીખ.
સ્હાયક એ ત્રીદેવને, કરી રિઝાવે ઇશ.
સંસ્કૃત વાંણી સૂતની, નહીં સમજવી સ્હેલ.
તવ લખવા ગુજર મહીં, મથન કરે મૂશ્કેલ.
સમશ્લોકી આ કાવ્યમાં, આવે કંઈ અંતરાય.
સજન જરુર સુધરાવશે, સ્નેહે ઢંઢ શિક્ષાય.
લણી સુણી શ્રદ્ધા વડે, સમજે લે ફળ ચાર.
વળી અંતમાં 'કુમળ' કે, ઇશ કરે ઉધાર.

અધ્યાય ૧ લો.

માલીની વૃત.

અવધપુર સમીપે, નૈમિષારણ્ય આદી,
મુનિવર તહિં રે' જે, શોભતા શૌનકાદી
પવિતર દિલવાળા, વેદના મંત્ર ગાતા,
અતિથિ કુશળ વક્તા, સૂતને પૂછતાતા.'

વરત તપ કયું છે, જે કર્યાથી ભૂમાંયે,
 ઝટ ફળ મન માંગ્યું, સહેલથી પ્રાપ્ત થાયે;
 કરત શ્રવણ માટે, દીલ ઇચ્છા અતીશય,
 તવ કથન કરોને, શ્રીમુની સત્ય વીષય. ૨

• શર્દૂલ વૃત.

એવો પ્રશ્ન સુણી તહીં સુત કહે, કે કાળ નારદ રશી,
 વૈકુંઠે ભગવાનને તમ સમું, પૂછે દયા દિલ વશી;
 ત્યારે ત્યાં પ્રભુએ દધો ઉતર જે, તે હું તમોને કહું,
 તો સૂણો થઈ સાવધાન અહિયાં, બેસી પ્રિતેથી સહુ. ૩

વસંત તિલકા.

આ પ્રશ્ન શ્રી પ્રભુ કને કરતાં પહેલાં,
 ઋષી બિન્ન પર દયા કરવા વહેલા;
 બૌ લોક તે ફરિ ગયા પછિ મૃત્યુ લોકે,
 જ્યાં રે' મનુષ્ય દુખિયાં દહિ દીલ શોકે. ૪

ત્યાંનાં ઘણાં મનુષ બૌ કલહે પિડાતા,

ની મહીં જનમતા દુખમાં સરાતા;
 પોતા તણા કરમથી પણ કલેશ પામે,
 દેખી ઋષી રહ્યમાં પર દુખ બાંમે. ૫

કીયો ઉપાય કરવા થકિ આ જનોનાં,
 સૌ :ખ કલેશ ઝટ શાન્ત બને મનોનાં;
 એવો વિચાર મનમાં ઋષિ દેવ લાવ્યા,
 ને ધમતા તહિં થકી વૈકુંઠ આવ્યા. ૬

ત્યાં ગૌર રૂપ ભુજ ચાર કરી મહાસ્થા,
હા ? શંખ ચક્ર સુગદા વળિ પદ્મ ઝાડ્યાં;
કંઠે દ્વિપે લટકતી વનમાળ સારી,
એ દેવને દક્ષિ રહ્યા મુનિ દીલ ધારી.

૭

શાર્દૂલ વૃત.

એ નારાયણ દેવને ઋષિ દ્વિપી, સ્તૂતી કરે વંદના,
કે વાણી મનથી પરા અતિત છે, ફેરા હરે ફંદના;
હે દેવા અનઅંત શક્તિ રૂપ છે, તમને ભુલી કાં ભમું,
કે' છે નારદ આપના પ્રિત થકી, ચર્ણે ઝુકીને નમું. ૮
આદી મધ્ય અનેજ અંત રહિતા, નિર્ગૂણ રૂપી છતાં,
ભ દુઃખ કાપવા સરવથી, બહેલા સગૂણા થતા;
તાવી ભકત ઉગારતા પ્રિત ધરી, ફૂળો ખધાં કાપતા,
ને રીઝી પળવારમાં વરદ હા ? ઇચ્છા સમું આપતા. ૯

ગઝલ.

સુણી આ સ્તોત્ર ત્યાં વીશૂ, વદ્યા નારદ પ્રતિ વાણી;
તમે છે કેમ અહિં આવ્યા, રહ્ય સંકેત શો આંણી. ૧૦
કહી દ્યોં તે મહાભાગી, જરૂર હું લક્ષ લેવાનો,
અને ઉત્તર પુરો તેનો, તમેને આંચ દેવાનો. ૧૦
મુની કે' મૃત્યુ લોકે સૌ, જનો કલેશે લિંપાયેલા,
અતી થોની મહીં ઉપજી, નિઆં કરમે રચી રે'લા. ૧૧
દુખે તેઓ તણાં જાથે, સરળ ઉપાય કેા પાંમી,
કૃપા મારા મરે છે તો, કહો સુણવા ચહું સ્વાંમી ૧૨.

હરીગીત.

સાધુ તમો પૂછે મને, ઉપકાર દીલ જન પર ચહી,
તોતે બતાવું વૃત્ત જેથી, મોહ દુખ રે'શે નહીં. ૧૨

ગઝલ.

સ્વરગ મૃત્યુ મહીં દુર્લભ, ઘણું જે પુન્ય દેનારે.
તમારી સાથના રનેહે, કહેવા વૃત્ત તે ધારે. ૧૩.

હરીગીત.

શ્રી સત્યનારાયણ તણું, વિધિવત્ત ઉત્તમ રીતથી,
વૃત્ત આચરે જન જેહ તે, સુખ તુર્ત પામે પ્રીતથી;
આ દેહ છૂટયા પણ પછી, એ વૃત્ત કળ નહિ વામશે.
કરનાર વૃત્ત પરલોક માંહી, મોક્ષ પદને પામશે. ૧૪.

ગઝલ.

સુણી ભગવાનનાં વેણે, રદયના લેદ સૌ ભાગ્યા,
વળી નારદ પ્રભૂને ત્યાં, નમીને પૂછવા લાગ્યા. ૧૫

હરીગીત.

એ વૃત્ત કરવાથી કહો, કળ શું મળે દુખ શું જતું,
વીધાન કેવું તેહનું, કોણે પુરવ કીધું હતું. ૧૬

ગઝલ

પુરણ વિસ્તારથી તેની, હકીકત જાણવા માગું,
કહો કયારે વળી કરવું, સુણી તન તાપ ઝટ ત્યાગું. ૧૭
પ્રભૂ કે' શોક દુખ કાપે, વધારે ધાન્ય ધન ઘરમાં,
ઘણું કળ આપતું ઉત્તમ, જગે એ વૃત્ત નરવરમાં ૧૮

મિત્રે સૌભાગ્ય સંતોનો, પુરુષને પણ વિજય દાતા,
 પુરણ શ્રદ્ધા થકી કરવું, ગમે ત્યારે અરે બ્રાતા. ૧૯
 કરી ઉપવાસને સાંજે, સગાં મિત્રો ઘરે તેડી;
 પુણ સત્યનારાયણ, સકળ હ્રખ નાંખવાં ફેડી. ૨૦
 પ્રસાદી ચાર ચીજોની, કરી સમ ભાગ દયો ઉત્તમ;
 ઘડું ઘી ખાંડને કેળાં, કરો શીશ અતી ઉત્તમ. ૨૧
 હરીગીત.

ઘઉંના બદલ ચોખા ભલે, ને ખાંડ બદલે ગોળ દયો;
 પણ રાંધતાં જણુશો બધી, વજને ખરાખર તોળજ્યો. ૨૨
 વળિ દક્ષણ દયો વિપ્રને, સૂણો સગાં સાથે કથા,
 ફીપ્રો સગાંને નોંતરી, હોડો જમાડીને જથા. ૨૩
 નાચી પછી ભક્તી વડે, ગાઈ પ્રભૂ વ્રૂઠાવશો,
 ને સત્યનારાયણ રટણ, કરતાં તમો ઘેરે જશો. ૨૪

ગઝલ.

જન એ રીતે, વરત દિલમાં ધરો ભક્તી;
 સકળ મન કામનાં પામે, અને વાધે સબળ શક્તી. ૨૫
 વિશેષે આ કલીયુગમાં, ભુતળ પર વૃત્ત રહેલું;
 કઠીણાં હ્રખ કાપીને, સકળ સુખ દે વળી વહેલું. ૨૬
 કથા શુભ નર્મદા ખડે પુરાણે સ્કંધમાં લહિયે,
 પુરણ અધ્યાય થયો પેલો, મુખે જય ઇશની કાહ્યે. ૨૭

પહેલો અધ્યાય પુરણ,

અધ્યાય ૨ જો.

ગઝલ.

- કહે સુત સાંભળો અધિયો, જુની વાર્તા બિજી કહિયે
વસે કાશી શતાનંદ તે, દલીદ્ર દિજ દુખી લહિયે, ૧
- જુએ તરસે પિડાયેલો બની વ્યાકુળ સદા પ્રાદ્મણુ,
સુકાશી ક્ષેત્રની ભૂ પર, ભટકતો માગવા કંઈપણુ. ૨
- વહાલા પ્રાદ્મણુ જેને, સદા એવા પ્રભૂજી છે.
દુખી તે વીપ્રને દેખ્યો, અટન કરતો વિભૂજીએ ૩
- બની ઇશ વૃદ્ધ પ્રાદ્મણુ ત્યાં, જઈ એ વિપ્રને પૂછે,
દુખિત તું કેમ પૃથ્વી પર, ફરે છે બોલ મન શું છે? ૪
- શ્રવણ કરવા મને ઇચ્છા, બધો વરતાંત આ તારો,
કહે દિજ શ્રેષ્ઠ પ્રીતેથી, કરીશ હું શાન્ત જીવ તારો. ૫
- શતાનંદ વિપ્ર તવ બોલ્યો, દરીદ્રી બહુ ગરીબ હું છું;
ફરે છું ભીખવા ભૂ પર વચન સત આજ સુખ કું છું. ૬
- પ્રભૂ ઊપાય કંઈ જાણો, બતાવો તવ કૃપાળ થઈ;
ઘણા મેં દાખડા કીધા, છતાં દુખની દશા નાં ગઈ. ૭
- વદયા ત્યાં વૃદ્ધ વાલવ કે, સુણી લે દુખિયા પ્રાદ્મણુ,
દિયે વાંચીત ફળ વીભૂ, કથાયે સત્યનારાયણુ. ૮
- પુજી તે દેવ તું વાડવ, વરત ઉત્તમ લિયે ધારી;
સરવ દૂખો થકી માણસ, છુટે એ વૃત્ત આચારી. ૯
- કહ્યું વીધાન વૃત કેરું, પ્રયત્ને વિપ્રને વારી,
પછી, ત્યાં સત્યનારાયણુ, અલોખ્યા વૃદ્ધ તન ધારી. ૧૦

હરીગીત.

ધરડા દિજે કીચેલ વૃત્ત, મારે જરૂર કરવું સહી,
એવા રટણથી રાત્રિયે, ઉઘ વિપ્રને આવી નહી. ૧૧

ગઝલ.

સવારે ઉઠતાં કલપ્યું, કરિશ હું સત્યનારાયણ;
નિયમસર માગવા માટે, ગયો વરતી મહીં પ્રાદ્ધણ. ૧૨

હરીગીત.

તે દીવસે દરરોજ કરતાં, વીંચ બહુ ધન પાંમિયો;
ને તુર્ત તેડી સહુ સગાં; ઇન્ધર ભજનમાં જાંમિયો. ૧૩

ગઝલ.

વળી આ વૃત્ત પરમાદે, થયો દિજ મુક્ત સૌ દુઃખથી;
સકળ પ્રાદ્ધણ મહીં દીપ્યો, ઘણી સંપત્તિ અને સુખથી. ૧૪
લઈ એ સાર દર મહિને; પરવણીને દિને પ્રાદ્ધણ,
ધરી વૃત્તને કરી પૂજા રિઝવતો સત્યનારાયણ. ૧૫

સકળ તવ પાપથી છટી, કઠણ એ મોક્ષ પદ પામ્યો,
પ્રભ કે' ભૂ પરે માંડે, કરે વૃત્ત તે હુખો વામ્યો. ૧૬

કહે સુત શૌનકાદીને, સરળ ઊપાય કળિ કાળે;
પુરે સૌ વાસનાઓને, દુખદ જનનાં બધાં ટાળે. ૧૭

કથ્યા શ્રી સત્યનારાયણ, મુની નારદ સમક્ષે તે;
કથા કીધી હવે બીજું, શ્રવણ કરવા શું ? લક્ષે છે. ૧૮

પુછે રૂપિયો ચરીતર આ, કહો આ ઢીજથી જગતે;
સુંબ્યું તે સુંબવા ઇચ્છા, કિધું સૌ કે' કયા ભગતે. ૧૯

કહે સુત ઋષિયો સૂણો, કર્યું કેાણે કહું રિઝથી;
જગે તે એક દી પ્રાદ્ધણ, પ્રમાણે સાદ્ધબી નિજથી. ૨૦

સગાં બહાલાં બુલાવીને કરે શરવાત વૃત કેરી,
 તહીં શિર કાષ્ટ લઈ આવ્યો, કરત જે વેચવા ફેરી. ૨૧
 મુકી હા ? કાષ્ટ આંગણિયે, ગયો એ દીજ ઘર માંહી;
 તૃષાતુર પણ નીહાળે જૈ, કરે જે કાર્ય દિજ ત્યાંહી. ૨૨
 પછી પુછે નમી દિજને, કરો શું કાર્ય હાથેથી;
 મળે કળ શું કર્યોથી કો', પ્રભૂ વિસ્તાર સાથેથી. ૨૩

શાર્દૂલ વૃત.

બોલ્યો બ્રાહ્મણ પ્રીતથી તવ તહીં, આથી જતી આપદા,
 સતનારાયણ દેવનું વૃત કંદે, ઇચ્છીત દાતા સદા;
 મેં લીધું વૃત જગારથી જગતમાં, તે દીનથી કોં, તને
 સૌ આ દેવ પ્રસાદથી મહત છે, ધન અન મળેલું મને. ૨૪

ગઝલ.

પુરણ વૃતની વિધી જાણી, થયો હર્ષીત કઠિયારો;
 પ્રસાદી ખઈ અને જળ પી, ગયો નિજ ગામ લઈ ભારો. ૨૫
 સવારે સત્યનારાયણ, રમરી સંકલ્પ કિધ મનથી;
 નગરથી આજ ભારાની, મળે કિંમત્ત તે ધનથી. ૨
 ન કરવું કાંચ પણ કરવું, વરત સત દેવનુ દાડી;
 કરી નિશ્ચય હૃદય એવો, ગયો શિર કાષ્ટ ઊપાડી. ૨૭
 ગયો રૂઢ નગર માંહે, ધનકનો વાસ જ્યાં સારો;
 તહીંથી તે દિવસ ખમાણું, મળે લે દ્રવ્ય કઠિયારો. ૨૮

હરીગીત.

પાંચું હરષ તેથી, રદ્ય કેળાં પકવ બુલવી રહ્યો;
 ને ખાંડ ઘી આટો સરવ, ચીજો ઇતર પણ લઈ ગયો. ૨૯

ગઝલ.

પુળપો સર્વ લઈ ઘેરે, જઈ વીંધો સગાં તેડયાં;
 વડા આરંભથી વૃત્ત તે, કરી વિધિયે દરદ ફેડયાં. ૩૦
 કરી વૃત્ત ખૂબ કઠિયારો, વધી થયો પુત્ર ધન વાળો;
 સુખો આ લોકનાં સહિને, જઈ આખર સ્વરણ મ્હાલ્યો. ૩૧
 કથા શુભ નર્મદા ખડે, પુરાણે સ્કંધમાં લહિયે;
 પુરણ અધ્યાય થયો ખીજે, મુખે જયય ઇશની કહિયે ૩૨

ખીજે અધ્યાય પુરણ,

અધ્યાય ૩ જો.

ગઝલ.

કહે સુત સાંભળો ઋષિયો, કરી એવી કથા ખીજી;
 પૃથમ નૃપ નામ ઉલ્કામુખ, ભુમીને પાળતો રીઝી. ૧
 જીતેન્દ્રી સત્યવક્તા તે, સદા મંદીરમાં જાતો;
 ઘણું ધન જો દિજેને દઈ, રિઝાવી સૂખિયો થાતો. ૨
 પ્રમુખા સ્ત્રી રૂડી તેની, સરોજનના સતી નાંમે;
 પતીસહ ભદ્રશીલા તટ, કરી વૃત્ત ઇશનું જાંમે. ૩
 સમય તે ત્યાં વર્ણિક સાધૂ, ઘણા ધનનાં ભરી નાવો;
 જતો વેપારના અરથે, પળી ઘરથી તહીં આવ્યો. ૪
 તિરે નિજ નાવ મૂકીને, ગયો નૃપ પાસ તે કોડે;
 દપિ વૃત્ત ભૂપને પુછતાં, વિનયથી ત્યાંય કર જોડે. ૫
 પુછ્યું કે રાય ભકતીથી, વિધીથી શું કરો આંહીં,
 કહો તે સર્વ સુણવાને, ઉલટ થઈ મૂજ મન માંહીં. ૬

- પ્રભૂ અતિ તેજ ધર વીશ્નૂ, કહે નૃપ સાંભળો સાધુ;
કરી વૃત પુત્રના માટે, સહોદર સાથ આરાધુ. ૭
- સુણી ભુપ વાક્ય ત્યાં સાધુ, કહે કિલમાંચ ધરવાનો;
બધી વીધી બતાવો હું. જરૂર એ વૃત્ત કરવાનો. ૮
- નથી પણ સંતતી મુજને. થશે તૃષ્ણા પુરી મારી,
હવે તજિ ધંધ ધર જઉં કહિ, ગયો આનંદ ધર ધારી. ૯
- અને એ વૃત્તનો મહિમા, કહ્યો પ્રેમે બધો સ્ત્રીને;
વળી નિશ્ચય કયો કરશું, વરત સંતાન પામીને. ૧૦
- કહ્યું એ શૂલ સાધુએ, લિલાવતિ નામની સ્ત્રીને,
અને એથી દિવસ એકે, સતી લીલાવતી સ્ત્રી તે. ૧૧
- પતીથી રોજ હરખાતી, ઋતૂ વતિ સત્ય ધર્માળી;
પ્રભ પરસાદથી એવી, બની એ નાર ગરભાળી. ૧૨
- પુરણ હસ માસ થાતામાં, જનમ કન્યા થઈ પ્રીત્યે;
દિને દીને થતી મોટી, શશી અજવાળિયા રીત્યે. ૧૩
- કલાવતિ નામ તે કેરું, વિધાનેથી જગે ધાર્યું;
લિલાવતિયે મધુર વેણે, પતીથી એમ ઉચ્ચાર્યું. ૧૪
- કરો નવ કેમ પે'લાનુ, વરત ઈશ્વર તણું કલ્પિત;
વણિક કે' વૃત્ત એ કરવું, પ્રિયા વીવા સમય ભિચિત. ૧૫
- કહીને તેમ તે સાધુ, ગયો પરગામ હા ? ડોટી;
કલાવતિ આપના ઘેરે, પ્રતીદિન થાય છે મોટી. ૧૬
- પછી પરણાવવા જેવી, દષી થઈ બાલિકા સાધુ;
મુરતિયો ગોતવા માટે, મુનિમને મોકલે સાધુ. ૧૭

કહ્યું કે શ્રેષ્ઠ વર લાવો, વિવા પૂત્રી તણો કરવા;
 થતાં આજ્ઞા નગર કાંચન, વિષે આવી રહ્યો કરવા. ૧૮
 તહીંથી એક લઈ આવ્યો, વણિક શુભ તન મુનિમ વળિયો;
 વણિક તન તે રૂઠો દેખી, હશી સાધૂ રહ્ય કળિયો. ૧૯
 સગાં ને નાતનાં સરવે, બુલાવ્યાં હર્ષ દિલ રથાપી;
 અને વીધી વડે કન્યા, વણિકના પુત્રને આપી. ૨૦

હરીગીત.

કન્યા તણા વીવા સમે, નિજ ભાગ્ય વશ સાધૂ થતાં;
 જુલ્યો વરત શુભ ઇશનું, સત્યેશ તવ કોપી જતા ૨૧

ગઝલ.

દિવસ ત્યમ કંઈ જતાં સાધૂ, કરમનો ભોગ ભોગવવા;
 જમઈને સાથમાં લઈને, ગયો વેપાર હા ? કરવા. ૨૨

દાહરો.

ગયો દહી તિર, પર જહીં, રત્નસાર શુભ આંમ,
 જમઈ સંગ સાધૂ તહીં, કરે વણજનુ કામ. ૨૩

ગઝલ.

ગયા એ તે નગર કેરો, વડો નૃપ ચંદ્રકેતૂ છે;
 પ્રભૂ ત્યાં સત્યનારાયણ, હયાના જેહ સેતૂ છે. ૨૪
 દિયે તે શ્રાપ સાધૂને, વચન વૃતતુ તજ્યો જાણી;
 કઠણ દારણ દુખ મોહું, મળો તુજને અધમ પ્રાણી. ૨૫

હરીગીત.

એવા મહીં દિન એક તરકર; રાજ ધન ચોરી જતા;
 સાધૂ જમઈ સૂતા તહીં, બહુ સમિપ આવી છપતા. ૨૬

ગઝલ.

- પુંઠે દુત રાયના આવે, દર્શીને બહુ રદય ત્રાસી;
સકળ ધન ત્યાંય નાંખી ઢઈ, તુરત શુપચૂપ ગ્યા નાશી. ૨૭
- વણિક બેઠે પરે આવી, ઉભા ત્યાં રાય દુત અકડી;
દર્શીને રાજ જન જગવી, વણીકોને લીધા પકડી. ૨૮
- હરખથી દોડતા દૂતે, ખખર જઈ રાયને આપી;
હુકમ દેખી કરો લાવ્યા, અમો આ ચોર બે પાપી. ૨૯
- વિચાર્યા વીણુ જલદી ત્યાં, કહે નૃપ ખૂબ ખાંધી લઈ;
ભયંકર તે વડો કિલ્લો, પુરો તે કેદખાંને જઈ. ૩૦
- વણિક ધન ચંદ્રકેતૂ ત્યાં, ગણી નિજનું લુંટી લેતો;
પ્રભુ માયા વણિક વેણો, પરે નાં લક્ષ કંઈ દેતો. ૩૧
- અને એ દેવના શ્રાપે, વણિક સ્ત્રી પણ બની દૂખી;
ગૃહે ધન જે હતું તે સૌ, હરી જઈ ચોર ગ્યાં સૂખી. ૩૨
- કલાવતિ વય લઘની પણ, અને તે માત જે થાયે;
તરશ ભુખ ત્રાસ હણવાને, ઘરોઘર રોજ ભટકાયે. ૩૩
- હુધાતુર એક દી કન્યા, ગઈ દિજ એકના ઘરમાં;
પુજન વૃત સત્યનારાયણ, તણું થાતું દૃષ્યું ઘરમાં. ૩૪
- રિઝી બેશી કથા સૂણી, દુખદ હરવા પ્રભૂ વિનવ્યા;
પ્રસાદી ખાઈને રાત્રે, ઘરે આવી દુખી તનયા; ૩૫
- લિલાવતિ માત તવ તેની, પુછે તેને પ્રિતી પાળી;
રહી ક્યાં આટલી રાત્રી, કહે તુજ દીલ શું ખાળી. ૩૬
- કલાવતિ કે' તુરત માંને, સુણે ? વાંચીત કળ દાતા,
થતું વૃત દીજના ઘેરે, દર્શી બેઠી હતી માતા. ૩૭

- સુણી એ ખોલ કન્યાના, ભુલેલું વૃત વીચારી;
પુજે ત્યાં સત્યનારાયણ, ખુશી થઈને વણિક નારી. ૩૮
- સગાં સહ વૃત સતી કરતાં, પ્રભૂ પૂજી લિયે લહાયો;
જમઈને નાથ પોતાના, ચહે કે ઘેર ઝટ આવો. ૩૯
- જમઈને નાથ મારાના, કરો સૌ વાંક નીવારણ;
ખુશી તે વૃત વિનતીથી, પછીં થ્યા સત્યનારાયણ. ૪૦
- સ્વપનમાં ચંદ્રકેતૂને, પ્રભૂ કે' સાંભળી લેજે;
જુક બે કેદમાં ઉત્તમ, છુટા પ્રાતર કરી દેજે. ૪૧
- હરી લિધ તેમનું ધન તે, સરવ તું આપજે પાછું;
નિકર ધન રાજ તન તારા, કરૂં સૌ નાશ ગણ સાચું. ૪૨
- કહી એ રીત રાજને, પ્રભૂ અલ્લોપ થ્યા ત્યાંહી;
સવારે નૃપ સજન સંગે, પધાર્યો નિજ સભા માંહી, ૪૩
- સિંહાસન રાય બેશી કે', સ્વપન લાઘ્યું સભાજનને;
વળી કે' કેદ હમણાંનાં, કરો જુટા વણિક તનને. ૪૪
- સુણી એ રાયની આજ્ઞા, સિપઈઓ કેદથી છોડી;
ભુપત આગળ લઈ આવ્યા, વહી વેણો વિનય બેડી. ૪૫
- સભામાં બે વણિક પુત્રો, છુટીને કેદથી આવી;
વડા નૃપ ચંદ્રકેતૂને, નમ્યા બહુ નમૃતા લાવી. ૪૬
- નખોડ્યા કંઈ ડરી સમરી, પુરવ હેવાલ મન માંહી;
દૃષી નૃપ તેમને હેતે, કરે આજ્ઞા સભામાંહી. ૪૭
- કરમથી દૂખ પામેલા, હવે નાં એમને ભય કંઈ;
તુડાવી બેડિયો પગની, હજામત પણ કરાવી તહિં. ૪૮

ઘરેણું વસ્ત્ર ખેરાવી, વચન મીઠાં કહી પોષ્યા;	
પ્રિતેથી પાસ બેસારી, વણિક પુત્રો નૃપે તોષ્યા.	૪૯
પ્રથમ ધન જેટલું લીધું, દિધું બમણું નૃપે તેથી;	
અને કીધું હવે સાધો ? પધારો ઘેર પ્રિત્યેથી.	૫૦
હુકમ થાતાં જમઈ સસરો, વચન કે' રાયને ખાશું;	
હવે તો આપ આશીષે, તુરતમાં ઘેર અમ જાશું.	૫૧
કથા શુભ નર્મદા ખડે, પુરાણે સ્કંધમાં લહિયે.	
પુરાણુ અધ્યાય આ ત્રીજો, થતો જય દશિની કહિયે.	૫૨

ત્રીજો અધ્યાય પુરણ.

અધ્યાય ૪ થો.

ગણલ.

દુખી પેલા વણિક કેરું, રહ્યું મંગલ પુરવ સમ થઈ,	
પળ્યો ઘર નિજ નગર જાવા, દિજોને દાન ધન કંઈ દઈ. ૧	
દધીમાં દુર ઉભી નોકા, દુષી સાધૂ તણી ઇશ્વર:	
દરય જોવા બની દંડી, પુછે શું ? નાવની અંદર. ૨	
મટયા કેદી મળી લક્ષ્મી, વણિક કરિ હાસ્ય થઈ ઉન્મત,	
કહે કે કાં પુછો દંડી, કરો શું ? દામ હરવા મત. ૩	
ભર્યાં પણ પાંદડા વેલા, કરો શું ? માગતાં લાજે;	
સુણી નિબંકુર વચન તેનાં, પ્રભૂ કે' સત્ય ત્યમ થાજે. ૪	
પછીં સાધૂ સમિપથી તે, વદી ત્યમ, આ ચતી છેટા;	
અને દધિના કિનારા પર, પછી બહુ દૂર જઈ બેઠા. ૫	

- ગયા હંડો પછી વણિકે, કર્યું નિત કર્મ નિજ ત્યાંહી;
ઉપર તરતી દષી નૌકા, થયું વિસ્મય રહ્ય માંહી. ૬
- દષી નાવે પરણુ વેણા પડ્યો બેલાંન થઈ ભૂ પર,
વળી શુદ્ધી થતાં ચિન્તા, મહીં ડૂબ્યો વણિક પૂતર. ૭
- જમઈ તવ કે' સુણો સાધો, કરો છો શોક શા સાર;
દિધો છે શ્રાપ હંડીએ, વિચારો દીલમાં વાર. ૮
- કરે સૌ આ યતી ધાર્યું, ન સંશય એહમાં લાવો;
મનોરથ સૌ પુરણુ થાશે, શરણુ તવ એહને જાવો. ૯
- જમઈના વેંણુ હઈએ લઈ, યતી પાસે ગયો સત્વર;
યતીને જોઈ લક્ષ્મીથી, નમી વિનયી વદ્યો અક્ષર. ૧૦
- વદ્યો જુઠ આપ આગળ હું, ખમો એ દોષ આરાધૂં;
નમ્યો બૌ વાર શોકાતુર, થયો ઝાઝો તહીં સાધૂ. ૧૧
- યતી કે' શોક તજ સાધૂ, અને સુણુ માંહ્યરી વાંણી;
વિસારે તેં મુકી ભારી, પુજા લે દીલમાં જાણી. ૧૨
- થકી હુંથીજ ઉતરેતર, સહ્યું તેં દ્રખ હર્ષુદ્ધી;
સુણી ઇશ વેંણુ ત્યાં સાધૂ, કરે વિનતી થતાં શુદ્ધી. ૧૩
- થતા મોહીત પ્રહ્લાદી, સકળ સુર તૂજ માયામાં;
ન જાણે રૂપ ગુણ તારાં, નવઈ શું મૂજ કાયામાં. ૧૪
- મુરખ હું મોહિ માયામાં, રહ્યો ક્યમ આપને જાણું;
ખનો પરસન કરિશ ઈશ્વર, ગજા માફક પુજા ટાણું. ૧૫
- શરણુ હું આપ શરણાંગત, પૃથમનું મૂજ ધન આપો,
સુણી એનાં વિનય વેણો, થયા સંતુષ્ટ જગ જાપો ? ૧૬

- ઠઠ વાંચીત સાધુને, અલોખ્યા તે જગે ઇશ્વર;
પુરણ દ્રવ્યે ભરી નૌકા, જીવે સાધુ ચઢી તે પર. ૧૭
- કહે સાધુ પ્રભૂ મહેરે મનોરથ થયો સફળ મારો,
સ્વજન સાથે કરે પુનઃ, વિધીથી ઇશની ધારો. ૧૮
- પ્રભૂ પરસાદથી હરખે, પુરણ થયો નાવ સજ કીધું;
ગમન નિજ દેશમાં કરવા, નિકળિયો માર્ગ લઈ સીધું. ૧૯
- જીવ્યો આ રત્નપુરીને, જલમ્બને સાસરો કે' છે;
રખોપે દ્રવ્ય તે દુતને, નગરમાં મોકલી દે'છે. ૨૦
- નગરમાં જઈ દુતે દેખી, વણિક સાધુ તણી નારી;
નમી કર બે ગૃહી બોલ્યો, વચન ત્યાં ઇષ્ટ વીચારી. ૨૧
- નગર પાસે જમઈ સાથે, વણિક સાધુ સુણો આવ્યા;
ઘણો બંધુ વરગ બો ધન, વળી છે સંગમાં લાવ્યા. ૨૨
- બની લીલાવતી હર્ષિત, સુણી દુત મૂખની વાંચી;
પ્રભૂ પૂનઃ કરી લેને, સુતાને કે' ઉલટ આંણી. ૨૩
- પિતાને ભેટવા તારા, પશું હું આવ તું વહેલી;
સુણી તે માં વચન કન્યા, પુરણ વૃત્ત ત્યાં કરે ઘેલી. ૨૪
- પ્રભૂ પરસાદ ત્યાગીને, પતી જોવા પળી કાંમી;
રૂઠ્યા તવ સત્યનારાયણ, અને તે નાવ સહ સ્વામી. ૨૫
- ડુબાવી દીધ સત્યેશે, સહિત ધનથી નદી જળમાં;
કલાવતિ કન્યકાએ નાં, દબ્યો નિજ નાથ આગળ ત્યાં. ૨૬
- પતી તવ ભૂ પરે ત્યાંહી, કરીને શોક રકટી તે;
દબો દેખાવ નૌકાનો, અને કન્યા કકળતી જે. ૨૭

- થયો ડર દીઠ સાધના, વિચારે કે બન્યુ આ શું;
વડા નાવીક જન પણ ત્યાં, વિચારે વાત રહ્યા શું. ૨૮
- તહીં લીલાવતી રડતી, સુતા દેખી દુખી થઈને;
બની વિહ્વળ અતી ત્યાંહી, વળી કે' નાથને જઈને. ૨૯
- જમઈ સાથે તુરતમાં આ, કહો ક્યમ નાવ છૂપાણું;
કયા સુરની અવસાથી, હરઈ નૌકા ન હું જાણું. ૩૦
- મહીમા સત્યનારાયણ, તણો કુણ હા ? શકે જાણી;
વહી લીલાવતી તેવું, સજનમાં શોચતી શાંણી. ૩૧
- પછી કન્યા લઈ ખોળે શરૂ કીધું રૂદન સતિયે;
અને પતિ મણીથી ઝાઝી, દુખી થેલી કલાવતિયે. ૩૨
- પતીની પાદુકા લઈને, કયું મન ત્યાં સતી થાવા;
દષી એ ચેન કન્યાનું, વણિક લાગ્યોજ ગભરાવા. ૩૩
- ઘણા શોકે તપેલો તે, વિચારે ધર્મ ધર શાન્તી;
હયું દેવે અગર થાયે, પ્રભુ માયા થકી જ્ઞાન્તી. ૩૪
- કરૂં વૈભવ સર્મી પૂજ, પ્રભુની ખર્ચ વીસ્તારી;
વણિક ત્યમ સર્વ જન તેડી, કહે વીચાર પોકારી. ૩૫
- પડી ભૂપર નમ્યો સાધુ, ઘણી વેળા પ્રભુજીને;
ખુશી તવ દીનના પાળક, થયા ઝાઝા વિભૂજી તે. ૩૬
- ભગત વત્સલ કૃપાળુ થઈ, કહે છે પ્રેમ લાવી ત્યાં;
પ્રસાદી ત્યાગિને કન્યા, દરશવા નાથ આવી દ્યાં. ૩૭
- પતી અદબ્ય તવ તેનો, થયો તું વાત ગણુ સાચી;
હવે ધર જઈ પ્રસાદી ખઈ, કદી અહિં આવશે પાછી. ૩૮

જરૂર તબ વણિક તુજ કન્યા, પતીને પામશે ધરણે;
 અગોચર વેણુ કન્યા થે, સુણ્યું તે સ્નેહથી કરણે. ૩૯
 તુરત તબ ઘેર ઊઠી ગઇ, પ્રભુ પરશાદ ત્યાં ખાધો;
 કરી આવી જુએ ત્યારે, સજન સહ નાથ ત્યાં લાધ્યો. ૪૦
 પછી ખોલી પિતા પ્રત્યે, વચન સંતોષને ધારી;
 ઘરે આલો પિતા જઇયે, કરો કાં ? વાર આવારી. ૪૧
 થયો સંતોષ સાધુને, સુણી કન્યા વચન પ્રિત્યે;
 પછી સત્યેશની પૂજા, ત્યાં કરી શાસ્ત્રની રીત્યે. ૪૨
 સ્વજન ધન સંગ સહુ લઇને, ગયો ત્યાંથી ઘરે સાધુ;
 પુનમ સંકાંતને હીને, પ્રભુ વૃત આચરે સાધુ. ૪૩
 પુરણ આ લોકમાં તેથી, સકળ સુખ ભોગવી કરતો;
 ગયો વળિ અંત વૈકુંઠે, પ્રભુ મે'રે ગમન કરતો. ૪૪
 કથા શુભ નર્મદા ખડે, પુરાણે સ્કંધમાં લહિયે;
 પુરણ અધ્યાય થયો ચોથો, મુખે જય ઇશની કહિયે. ૪૫

ચોથો અધ્યાય પુરણ.

અધ્યાય ૫ મો.

ગમલ.

કહે સુત સાંભળો રૂપિયો, કથા અહિં અન્ય હું ગાતો;
 હતો ભૂપ નામ તુંગધ્વજ, પ્રજાને પાળવા રહ્યો. ૧

- પ્રભૂ પરશાદ ત્યાગી થયો, રિતે એ રાય, દુખિયારી:
 વને જઈ એક સમયે તે, પશુ બહુ જાતનાં મારી. ૨
 દષી ભગવાનની પૂજા, તળે, વટ વૃક્ષના આવી:
 ખુશી ગોપો સ્વજન સાથે, કરે ભક્તી રહ્ય લાવી. ૩
 દષ્ટ્યું પણ જોડમાં ગ્યોનાં, નમ્યો પણ નાં બલીમાંની:
 પ્રસાદી એહ તપ પામે, પછી ગોપે મુકી આંણી. ૪
 કરી જઈ ગોપ સૌ સ્થાને, કરે તે ભક્ત મન માગી:
 ભુપત હા ? હૂખ ખૌ પાંચ્યો, પ્રભૂ પરશાદ હઈ ત્યાગી. ૫
 હતું ધન ધાન્ય તે સાથે, તનય સૌ નાશ થાવાથી:
 કિધો સહુ નાશ મમ ઈશે, વિચારે તપ સમજવાથી. ૬
 પુજન તવતેહ ઈશ્વરનું, થતુંતું જઈશ હું ત્યાંહી:
 કરી નિરધાર ભુપ આત્રી, ગયો ગોવાળિયા જ્યાંહી. ૭
 અને પછિ તેહ રાજાએ, સકળ ગોવાળ સંગાથે:
 કરી સત્યેશની પૂજા, પુરણ શ્રદ્ધા વિધી સાથે. ૮
 પ્રભૂ પરશાદથી રાજા, તનય ધન યુક્ત થયો ખંતે:
 સકળ આ લોકમાં સુખ લઈ, ગયો સતપુરમાં અંતે. ૯
 કહે કો' સત્યનારાયણ, તણું વૃત આ ઘણું દુર્લભ;
 અને ફળદા ઘણી એની, કથા પણ સાંભળે દુર્લભ. ૧૦
 પ્રભૂ પરશાદથી લે તે, સુખદ ધન તનય ધાન્યાદી;
 દરીદ્રી દ્રવ્યને પામે, છુટે જન બંધનોમાંથી. ૧૧
 ખરું છે બહેમ નહિ એમાં, બિધેલો બીકથી છૂટે;
 ભગત ફળ ભોગવી માંગ્યા, જતા સૌ અંત વૈકુંઠે. ૧૨

- કહે સુત રૂષિઓ તમને, કહ્યું વૃત સત્યનારાયણ;
 મનુષ્યો જે કરી છાંડે, પલકમાં દ્રાવ ગભરાંમણ. ૧૩
- પુજા સત્યેશની ફળદા, ઘણી કળિમાં કરે જેને;
 કહે કો' કાળ કો' ઇશ કે', કહે કો' સત્ય મુખ તેને. ૧૪
- કહે કો' સત્યનારાયણ, વળી સત દેવ કો' કે'શે;
 ઘરી પણ રૂપ બહુ ઇશ તે, સરવને ઇચ્છતું દેશે. ૧૫
- સનાતન વૃત રૂપ થઈતે, સદા ઇશ રે' કળી કાળે;
 કથા વાંચે સુણે યા તે, પ્રભુ મહેરે અઘો ટાળે. ૧૬
- કથા શુભ નર્મદા બહે, પુરાણે સ્કંધમાં લલિયે;
 પુરણ અધ્યાય યો પાંચમ, મુખે જય ઇશની કહિયે. ૧૭

પાંચમો અધ્યાય પુરાણ.

ગઝલ.

પચાસી સાલ વાગડમાં, રહી રાપૂર શ્રાવણમાં;
 કથા કિધ ગૂજરાતીમાં, રસે ભરપૂર શ્રાવણમાં ?
 તપોવનને તણ તપસી, પળે પરદેશ શ્રાવણમાં;
 'કુમળ' શ્રીસ્થળ તણો ધર યા, સ્મરે સત્યેશ શ્રાવણમાં.

કથા સંપૂર્ણ

મનુષ્યોને માળવા.

છપય છંદ.

રૂઠેરા સુષ્ણ રાય, હુખી છે રૈયત તારી;
લૂંટી જર લે જાય, ચોર ચાતો અધિકારી !
કરો વધારી હાલ, રખોખ્યા વિષ્ણુ એ દ્યો છો;
કરી કુટો નીકાલ, હંડ દીનોને દ્યો છો !
ગુલાંમ પણ રૈયત તણા, નિમક હલાલી ચાલવો;
નિકર પછી આ કુમળ કે', નથી મફતનો માળવો ?

સુષ્ણને હોદ્દાર, ખ્યાલ આ મારા મતનો;
રાજા તમ સરદાર, દાસ પણ એ રૈયતનો !
તમો સર્વની ફર્જ, ગુલાંમી તેની કરવી;
આવી પો'ચે અર્જ, આપદા એની હરવી !
પછી શીદ એને નડો, અન્યાયી મત ટાળવો;
નિકર પછી આ કુમળેકે', નથી મફતનો માળવો ?

સુષ્ણને રૈયત જન, ખંડ નવ કરિયે સુખ લે;
દૂભાવે નૃપ મન, ન્યાલ નવ કરિયે ધન દે !
અમલદારને લાંચ, ભૂલશે દેવી નીત્યે;
તવ નહિ આવે આંચ, ન્યાય સુખ પામે પ્રીતે !
ચૌદશિયા થો બ્રાતનો, હુખ દે જીવ નવ બાળવો;
નિકર પછી આ કુમળેકે', નથી મફતનો માળવો ?

સુણને શાંણા શેઠ, ધરાગો તુજને પોષે;
 તો પણ તે શિર વેઠ, નાંખતાં નવ તું શોષે !
 વળી ધરમ જુઠ આંણ, વહીને નિત કહે છે;
 કરી ઇજતની હાંણ, કૈકને તું ખડે છે ?
 અરે ! અનીતી હાંમતે, નવ તુજ ભેગો બાળવો;
 સમજ નિકર કૂમળ કહે, નથી મક્કતનો માળવો ?

ખાંતે સુણ ખેડૂત, જીવ જો ખેતે મારે;
 પણ ગણ શિર જમફત, જોર દાખવશે ભારે ?
 લેને દેવા હાંમ, હાંમ તું જાતો ચૂકી;
 હાંમ ધરમનું કાંમ, પ્રીતથી કરે ન દૂકી ?
 છતાં તજી દિન એક સૌ, જવું ગણી કે જાળવે;
 નિકર પછી આ કુમળાંકે, નથી મક્કતનો માળવો ?

સુણ પ્યારા સોનાર, ઘડાઈ લ્યો છે બાપી;
 તવ ભટ્ટી કીનાર, ઇટ ક્યમ મૂકો આપી ?
 તાંબું રૂપા માંહિ, કનકમાં ચાંદી ભેળો;
 મિત્ર પુજ્ય કે ભાઈ, કોઈને તમે ન મેલો ?
 છેવટ હજવા માટકાં, ઘાટ વિડારી ગાળવો;
 સમજ નિકર કૂમળ કહે, નથી મક્કતનો માલવો ?

હરજી ખ્યાર દેખ, ચોર થૈ કપડું છુટે;
 હૈ કપડાની રેખ, પાપથી ઘરાગ છુટે !
 શીવજીના લ્હો હાંમ, કાંમ તવ એ કાં કાવો;
 ઇશ્વર આઠે જાંમ, જીવે પણ નાં શરમાવો ?
 મિત્ર પુજ્ય રાજ સગો, રંક નહીં પણ ટાળવો;
 સમજ નિકર ક્રમજ કહે, નથી મફતનો માળવો ?

માનો વાડવ મર્મ, ધર્મ કયમ તમેજ ત્યાગો;
 ત્રિકાળ વૈદિક કર્મ, તજી કયમ દુકડો માગો ?
 લિયો અધર્મી હાંમ, નીચની ઇન્દ્રિયા ગ્રેવા;
 ઠરિ નિત કૂડાં કાંમ, ખૂશ થૈ ખાવો મેવા ?
 નામ બોળવું વીપ્રજી, ઉપવિત નવ સંભાળવો;
 સમજ નિકર આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

ગૂણ ગણો કેં ગોર, બોસતો કળી કુધારો;
 બની કરો કાં ? ઢોર, આપ યજ્ઞમાંન સુધારો ?
 વરતન કરશે ઠીક, વદો તે તવ માંની લે:
 રાખે ઇશ સમ બીક, હાંન પુજનિક જાણી દે ?
 કર સમ જર કનડી લઈ, તન દુરગુણ નવ ટાળવો;
 તો જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

હેતે સુણુ યજ્ઞમાંન, ગોરના બોલ ઉપાડી;
 રનેહે કરિ સનમાંન, શીખ તો લેવી દાડી !
 નવ જોવો આચાર, એહની આશિષ હ્યોને;
 કરી અતિશય ખ્યાર, દાંન અગણીતાં હ્યોને !
 તમ પાછળ એ છે બણી, પ્રિતે ગોરને પાળવો;
 નિકર પછી આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

ચિતે જો ચૂનાર, દાનગી તમે ન ચૂકો;
 લઈ ગમે ત્યમ ગાર, ઇટ પણ જીંધી મૂકો !
 દોરાવાનો ફેર, રાખતાં નહીં ઠરો છો;
 ફરિ જાવાએ ઘેર, કાંમમાં કપટ કરો છો ?
 વળી એશઆરાંમથી, જ્યમ ત્યમ દીવસ ગાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

કોડ ધરી કુંભાર, જોડ લે જરા નિહાળી;
 ભુલ્યો ધરમ વેંચાર, જીવ નીલામાં બાળી !
 જ્યમ ધમાંવે ચાક, ફેરવો ત્યમ આ જગને;
 દે અદકેચો પાક, પ્રીતથી ધરાગ ઠગને ?
 જર હરતા યો પણ જરા, ધર્મ માર્ગ નવ ભાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

વૈદ સુણોને વોર, ચીજ પૈશાની દ્યો છો;
 પણ તેના ધરિ ધીર, સોળ જઈ લૂંટી દ્યો છો ?
 કરો કપટનું કાંમ, કેસ લાંબાવી રાખો;
 પગ તોડો ધરિ હાંમ, દામ પર ફિલકું દાખો ?
 ધર્મ માર્ગ દૂકો નહીં, જમા કરી જર બાળવો;
 પણ બાણો આ કુમળ કે', નથી મક્કતનો માળવો ?

લાવે લાંગી લાઈ; ભેઈ દ્યો જરી નિહાળી;
 જનમ નીચનો પાઈ, કરો કરણી કાં કાળી ?
 મે'નતના દ્યો દાંમ, છતાં નવ ચોકખૂં રાખો;
 વળિ પણ આડે બાંમ, જગતને કનડી નાંખો ?
 નિચ થૈ નિચ કરણી કરો, પડે નર્ક સંભાળવો;
 સમજ નિકર આ કુમળ કે', નથી મક્કતનો માળવો ?

ચમાર સુણશે ખાસ, ઢાર ચીરો મુવેલાં;
 મરી ગાયનું માંસ, પેટમાં દ્યો થૈ ઘેલાં ?
 તણાઈના દ્યો દાંમ, છતાં જગને રંબડો;
 હાડ ચાંમ ધરિ હાંમ, વેચતાં પૈસા કા'ડો ?
 ધર્મ માર્ગ દૂકો નહીં, જમા કરી જર બાળવો;
 પણ બાણો આ કુમળ કે', નથી મક્કતનો માળવો ?

છીંપાને રંગાર, તમે પણ ધ્યાને ધારો;
 જીવાત અપરંપાર; જુઓ ભટ્ટીમાં મારો ?
 વળિ નવ રાખો ધ્યાન, તમે સૌ ધરાગ ઠગતાં;
 કરો ન ભક્તીદાન, રાત દિન પૈસો બક્તા ?
 પણ યમના દરબારમાં, પસ્તાઈ જીવ બાળવો ?
 સમજ નિકર આ કુમળ કે', નથી મક્તનો માળવો ?

હોતે સુણો હબમ, અનીતીમાં ધાવો છો;
 દ્યો મન માગ્યા દાંમ, છતાં મહિને આવો છો ?
 મરણ પરણને વક્ષ, અતીશે ધરાગ દૂલો;
 ઈજ્જત હુંટવા સક્ષ, બનીને આવી ઊભો ?
 શેવા જગની નવ કરો, ધર્મ તજ દિન ગાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળ કે', નથી મક્તનો માળવો ?

ઘોખી જૂઓ ધીર, જીવ ભટ્ટીમાં મારો;
 વળિ નિત નીજ શરીર, પરાયાં વસ્ત્રો ધારો ?
 એથી ભાડું ખાવ, ઝોળવી વગીજ વેચો;
 પણ ધરમે નવ ધાવ, પાપ પુર જગમાં શેચો ?
 મે'નત મૂંઘી મેળવો, છતાં ધર્મ નવ જાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળ કે' નથી મક્તનો માળવો ?

માળી વીરા માંન, વખત પર તમે ન આવો;
જૂતી જાયે જાંન, પછીથી પૂષ્પો લાવો ?
પણ જમવાનો થાગ, લઢીને લ્યો છો ખતે;
ધરાગની સંભાળ, રાખતા નથી જ અતે ?
પુષ્પ તણા પૈસા લિયો, પૂન્ય માર્ગ નવ પાળવો;
પણ જાણો આ કુમળ કે', નથી મફતનો માગવો !

૦

૦

૦

બહાલા વણકર વીર, વાત તું માની લેને;
કરી કણકની ખીર, શીઠ કપડામાં દેને ?
વણવા લઈને વસ્ત્ર, સૂત તેમાંથી ચોરો;
લૂંટો જન વિણ શસ્ત્ર, ધરી મહિં કાચો દોરો ?
વર્ગી પૂન્ય પોશો નહીં, ધર્મ તજ દિન ગાળવો
પણ જાણો આ કુમળ કે', નથી મફતનો માગવો !

૦

૦

૦

છો જે હુન્નરબાજ, તમોએ માફ માનો;
જરોક ધરિને લાજ, કપટ કરવું દુર આણો ?
ધર્મ માર્ગમાં ધાવ, પ્રીતથી નીતી પાળો;
હલાલ કરિને ખાવ, નહીં નિચ રસ્તો ન્યાળો ?
નહિતર નરકે જે પડી, પસ્તાઈ જીવ બાળવો;
તવ જાણો આ કુમળ કે', નથી મફતનો માગવો ?

૦

૦

૦

સુણુ વાંલા સૂતાર, ધંધ તેં સારો સ્થાપ્યો;
 તુજ ઘર માટે ચાર, દુખ ભગતણુનો કાર્યો !
 વધે લાકડું ઘેર, તેહ પાણું નવ આપો;
 માગે તે પર કેર, કરી રહ કંવા કાપો ?
 મે'નત તો મૂકો નહીં, ઘરાગ નવ સંભાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો

લક્ષે લહો લવાર, મજૂરી માગી દ્યો છો;
 પણ કનડી પળવાર, ઘરાગોને દુખ દ્યો છો !
 વળી ઘેણના ધાવ, મરાવો તેની પાસે;
 તમ ભટ્ટીની માંચ, ગળી ખૌ જીવો ત્રાસે !
 દહુંદ પેદાશી તણી, તમે જમી દિન ગાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો !

ઘર દિલ તું ધનવાંન, કરાવી મે'નત ખતે;
 ખાવા નવ દે ધાંન, તેહને તુંતો અતે !
 થાય તુંથી નુકશાંન, આંખ ચોળીને સાંખે;
 મજૂરના લે પ્રાંણ, દયા દિલમાં નાં દાખે !
 અણુ જાણે અવગણુ થયો, એ પણ જરિ નવ ટાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મફતનો માળવો ?

મજૂરનો કર દાસ, તમે પણ દ્યોને જાણી;
 પિયો હરાંમી છાશ, પ્રભૂનો ડર દુર આંણી !
 જે પોષે તમ દેહ, તેહનું ઈચ્છો ભૂકું;
 દિયો દગાથી છેહ, પછી કયમ થાયે રૂકું !
 ઈશ્વરનો ડર દિલ લહી, હુકમ એહનો પાળવો;
 નિકર પછી આ કુમળકે, નથી મક્તનો માળવો ?

વીકયના કરનાર, ભાવ અણુધટતો બોલો;
 ધર્મ આંણુ ઉચ્ચાર, વદો વળિ આછું તોલો !
 આપો હલકો માલ, સંઘરી રાખો સારો;
 જીવાંન વૃધ કે બાળ, સર્વને ઠગવા ધારો !
 બબ્બર દેવું ના દિયો, લાય લઈ જર જાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મક્તનો નાળવો ?

બની ગુરૂ આપ, શીખ્યથી પગ ચંપાવો;
 કોને દ્યો છો થાપ, કોઈનાં ઘર ભંગાવો !
 ધર્મ કર્મ કરિ ત્યાગ, મથો છો માયા લેવા;
 માંતું એહ અભાગ, તજ્યો જગ પણ દુઆ એવા !
 નાં દ્યો કેં ઉપદેશને, અંશ કરી દિન ગાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મક્તનો માળવા ?

માનો મોચી ભાઈ, દાંમ મુખ માગ્યા હ્યો છો;
 પણ જોડાની માંહિ, ટૂકડા નાંખી હ્યો છો !
 ચૂથો છો નિત ચાંમ, છતાં વળિ ધર્મ ગુમાવો;
 લઈ હરાંમી દાંમ, દાંન દે નહીં ઉડાવો ?
 વળિ દે ખોટા વાયદા, ધરાગ નવ સંભાળવો,
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મક્કતનો માગવો ?

મંદિરના પૂજાર, આંખ ઊઘાડી જૂવો;
 ઉપર ધરો આચાર, કાળવ્યું તમે ન ધૂવો !
 જરીક દે પરશાદ, લાલચુ સેવક બુટો;
 અગર કરી ઉનમાદ, ઇજત પર સ્ત્રીની બુટો !
 પાત્ર સમ ખેપી ફરી, દાંમ હરી દિન ગાળવો;
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મક્કતનો માગવો ?

દિલથી શિષ કેં દેખ, નથી ઉપદેશો લેતા;
 ભૂખે મરતાં લેખ, ધરી ગુરૂ પાસે રે'તા !
 પણ ઇચ્છીને ભોગ, ભોગવું નાંમ રૂંખાવો;
 ધર્મ કર્મ સંભોગ; તને ગુરૂ સાંભા થાવો ?
 હરાંમ રોટી ખે ફરો, ગુરૂ હુકમ નવ પાળવો,
 પણ જાણો આ કુમળકે, નથી મક્કતનો માગવો ?

માગણુ માંગી હાંન, સદાયે ભાંડું ભરતો;
પણ ભૂલીને ભાંન, અનીતી જો આદરતો !
જગને ઠગવા માટ, કરો છો રજો ઝાઝા;
નીચ ઘડો મન બાટ, કરો જો થૈને તાબા !
ધર્મ કર્મ ત્યાગી રહી, મક્ત બની દિન ગાળવો,
પણ જાણો આ કુમળકે', નથી મક્તનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

પ્રીતે જો પીંજર, પીંજવા કપાસ લેતા;
પણ થઈને ઠગનાર, ચોરતાં જરી ન રેતા !
પીંજણનો લૈ દાંમ, કાંમ એવું કાં ? કીજે;
જીવે પ્રભુ તમાંમ, તેહનો ડર કેં લીજે !
પુન્ય માર્ગ નવ પાળવો, અધર્મનો જર જાળવો;
પણ જાણો આ કુમળકે', નથી મક્તનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

ઘાંચી સૂણુ ગમાર, બની કાં નીતી છોડે;
તલ પિલવા લૈ ચાર, ચોરવા ચિતને જોડે !
ઘરાગને દૈ થાપ, તેલ ચા તલનું લેતો;
ભટ્ટી ઘાંણી પાપ, કરી આશુ' જો દેતો !
ભાવ મજૂરી જો લિયો, પૂજ્ય ધર્મ નવ પાળવો;
પણ જાણો આ કુમળકે', નથી મક્તનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

ઉદ્ધડિયા ખેડૂત, નવાંણે કરતા કાછા;
જાણું ઝમના હત, જરી નવ પડતા પાછા !
પવિત્ર ભૂમી માંચ અશુધ ખાતર દયો આંણી;
જગ લઈ કાછા માંચ, ત્રાસથી મારો પ્રાંણી !
પુન્ય ધર્મ ઢોકો નહીં, જમા કરી જર જાળવો:
પણ જાણો આ કુમળ કે', નથી મક્કતનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

વેચો મિઠાઈ દૂધ, તેડમાં ભેગ કરીને;
રમી જગતથી છૂત, રહો છો દાંમ હરીને ?
વદો ન સાચું વેણ, ધર્મ પણ તમે ન રાખો;
કરિને કપટી નેણ, ઘરાગો દંડી નાખો ?
પૂન્ય ઉપર પ્રીતી નહીં, જીવાતનો જીવ બાળવો;
પણ જાણો આ કુમળ કે' નથી મક્કતનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

ફેરીના ફરનાર, તમે પણ ફૂડા કાવો;
વદી જૂઠ ઉચ્ચાર, કરો અગણીતા ભાવો ?
મૂઘો વેચો માલ, એહમાં આણું ઘાલો;
વળી કરી સંભાળ, ભેગવાણું પણ આલો ?
પૂન્ય ધર્મ બાજુ મુકો, જમા કરી જર જાળવો:
પણ જાણો આ કુમળ કે', નથી મક્કતનો માળવો ?

ૐ

ૐ

ૐ

માન માળવો દેહ, પલકમાં દ્રીષી જાશે;
અંતે નિઃસંદેહ, સંજમાં કરણી થાશે !
મુંઘો મનુષ્ય અવતાર, ઉંઘીનાં તમે ગુમાવો;
કમર કસી તૈયાર, બનીને કાંક કમાવો !
નહિતર ઇશ હરબારમાં, કળ પાંખો દુખદાઈનું;
કુમળ કહે ત્યાં જાણજો, નથી રાજ પોપાંખાઈનું !

પોપાંખાઈનું રાજ, કોણ કહે કે મારે;
સરખાં નિય ઉંચ કાજ, મનુષ્યો એકે આરે !
ગણાયનાં અઘ પુન્ય, કોણ ત્યાં ન્યાય ચુકાવે;
સિધને સુખની નૃત્ય, સૂખ લૈ નિય ખુશ થાવે !
રોષ વજરના રાજથી, ધરણી લાગી ધ્રુજવા;
તવ પોપાંખાઈ સ્વર્ગ ગ્યાં, કુમળ કહે ટપ ગ્યા નવા ?

જુઓ જગતના લોક, પૂર્વ જે કરણી દીધી;
લોગવવા એ થોક, મનુષ્યની કાયા દીધી !
જવું તજ સૌ અંત, ન્યાય ઇશ ઘર ચુકવાતા;
તવ અહિં રાખો અંત, કમાવા કેરી જાતા !
જેહ જાતમાં જનમિયા, ધર્મ ઠીક તે પાળવો;
નિકર પછી આ કુમળકે, નથી મક્તનો માળવો ?

અપુર્ણ.

જાહેર વિજ્ઞાપિ.

આજ કાલે કામ કરતાં પંદર વરસથી હું કાવ્યોનું કામ કરું છું; પણ મારા લખેલા તરજુ-માઓ, નાટકો, ભજનો, ગરબાઓ અને છદો વીજેરે મારા સહવાસમાં આવીને રાજા મહારાજાઓ તેમજ વિદ્વાન કવિઓએ ભરેલાં હોવાથી, છપાવ્યાનો ખર્ચ કરી મશહુર થવાની અનેચ્છાએ આજ સુધી કોઈ પણ પુસ્તક છપાવ્યું નથી.

પણ કેટલાક ભાઈઓના આગ્રહે, પ્રથમ આ લઘુ કાવ્ય છપાવી બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. અને હવેથી ઉત્તરોત્તર મદદ મળ્યા કરશે, તો બીજા કેટલાંક પગલાંઓ છપાવી દેવા વિચાર છે. એજ વિજ્ઞાપિ. આમ શાન્ત :

લેખક અને પ્રકાશક.

શુક્લે 'કુમળ' કવી.

શ્રીસ્થળવાસી.

